

LLUÍS BASSETS

Les ciutats interiors

Enviat especial al voltant de la meva cambra

Publicat per
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 2n 1a
08037-Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com

Primera edició: abril de 2021

© Lluís Bassets, 2021
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2021

S'han realitzat tots els esforços per contactar amb els propietaris del *copyright* de la coberta. Agraïrem rebre informació que ens permeti conèixer l'organisme que els representa.

Preimpresió: Gama, S.L.
Impressió i enquadernació: Romanya-Valls
Pl. Verdaguer, 1 Capellades-Barcelona
Dipòsit legal: B 3408-2021
ISBN: 978-84-18526-79-4

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a banda de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45).

Introducció

De cop i volta, intempestivament, aquesta ciutat moderna i abocada al futur ha quedat paralyzada i deserta. Els carrers buits, les botigues tancades, fins i tot les fàbriques han aturat la producció. Abans sorollosa, ara hi impera el silenci. Els seus habitants, obligats a recloure's a les cases, l'escassa activitat ha quedat en mans dels qui cuiden de la seguretat i de la salut de tots i dels qui es dediquen a garantir el subministraments d'aliments, d'aigua i d'energia. Poc després, hem vist com es col·lapsava el sistema de salut i com les vides més provectes queien segades per la malaltia.

L'esquerda és formidable. S'ha trencat alguna peça essencial en el funcionament de les nostres vides, de les nostres comunitats polítiques, de la ciutat. Els dirigents han demostrat una ineficàcia paorosa en el millor dels casos, i en el pitjor un cinisme criminal a l'hora de disfressar els seus errors com si fossin els errors dels altres o fins i tot el fruit de la irresponsabilitats dels ciutadans. Com si volguessin confirmar la desconfiança en els dirigents i en les institucions, en la democràcia fins i tot, que ha crescut amb l'onada de populismes.

Qui creia que vivia en la millor ciutat del món i per tant en el millor món possible, ha vist ara la seva fatal equivocació, que s'ha traduït en les muntanyes de cadàvers emmagatzemats en els tanatoris improvisats en garatges. La ciutat, la nostra ciutat, encara que conserva la seva aparença de sempre, està destruïda. Ja no és possible seguir amb l'estranya forma de vida que ens ha portat fins a aquest punt. Tot ha de canviar: el treball i l'educació, el transport i les comunicacions, l'habitatge i el turisme, l'esport i el lleure, l'alimentació i el vestir.

Espantats per la pandèmia i confinats, els ciutadans creien que

només es tractava d'evitar el contagi i salvar les seves vides. Semblava que els esperava la ciutat paralizada, aguitada només des de la finestra o explorada en les prudents incursions amb mascareres i fins i tot guants de goma en els primer dies de l'alarma. Un cop hagués passat tot, només seria qüestió de tornar-hi. Res hauria canviat, com quan tornem a casa en tornar de vacances.

No serà així. No hi haurà recuperació entesa com el retorn a la vella ciutat d'abans, a la vida de sempre, el lloc precisament d'on havia sortit la malaltia que ens ha contagiats. És una reconstrucció. Necessitem una ciutat nova, una societat diferent, preparada per a les pandèmies, i sobre tot, per a la pandèmia pitjor que ens ha ensenyat les seves orelles tenebroses amb el coronavirus, que és el canvi climàtic. I necessitem uns ciutadans diferents. Nosaltres mateixos hem de canviar.

Només una cosa segur que no ens ha fallat: és la ciència, amb la medicina com a branca pràctica principal. L'espant que envolta tot el que es relaciona amb la pandèmia té com a únic contrapès la prodigiosa eficàcia dels científics i dels pràctics en totes les seves branques, des de l'epidemiologia fins a la farmacologia. Mai no havíem vist una epidèmia global de les dimensions de l'actual, sobre tot econòmiques, però mai no havíem vist tampoc l'eficàcia de la maquinària científica, amb la producció de vacunes en un temps insòlit en la història d'aquesta mena de medicines preventives.

I en canvi, el que més ens ha fallat és el que és més essencial a la ciutat, que sigui governada i que ho sigui democràticament. No cal reconstruir únicament els murs de l'edifici social, sinó abans de res el sistema de govern i l'esperit cívic dels ciutadans, autèntics responsables últims dels seus destins. Es tracta dels polítics, clar que sí, però també dels ciutadans. Tots som responsables. I tots ens traïem del damunt les responsabilitats.

Té la seva lògica. La destrucció és gairebé invisible. Tot ha canviat però no les aparences. Un autèntic miratge que ens vol fer creure en el simple retorn a la normalitat com qui recupera un passat que ja no existeix. Però la reconstrucció també tardarà a ser visible, perquè s'està produint en els recintes tancats on estem confinats, permanentment connectats i obligats a inaugurar no-

ves formes de viure, de treballar i de relacionar-nos. Evitem la malaltia i defugim la mort, però sense adonar-nos estem construint també la nova ciutat, sota amenaça de ser devorats si fracassem pels virus instal·lats a la ciutat que hem deixat enrere.

No és una reconstrucció senzilla. Pesa el passat de la ciutat i costa dibuixar la ciutat del futur. I cal fer-ho en una doble direcció: de cara enfora, a la vida familiar i social, a l'activitat econòmica i política, i de cara endins, a la vida de cadascun de nosaltres, quan les llargues hores del confinament, amb el temps aturat i gairebé sense marcadors exteriors, ens situen davant de nosaltres mateixos, en el mirall de la nostra experiència i de la nostra consciència, abocats a descobrir qui som.

A la ciutat confinada no tenim escapatòria. Gràcies al temps estalviat, a la faramalla de l'agitació social anul·lada, hem de construir la nova ciutat des dels interiors de nosaltres mateixos. No és estrany que la lectura, la música i el cinema ens acompanyin en aquesta exploració per la nova ciutadella interior on intentem d'imaginar el futur. Meditar ara també és construir. La sencera vida social depèn també de nosaltres. Viure el present conscientment i així construir el futur.

Podem aprofitar el confinament per separar-nos del món, per confinar-nos encara més dins del confinament, per oblidar-nos de tot, per que ens oblidin. Però el que ens demana el mateix combat contra la pandèmia és un nou compromís en la construcció de la ciutat, des de l'interior de cadascun de nosaltres. Depenem dels altres i tot depèn de nosaltres, del nostre judici i de la nostra actitud. Hem descobert la fragilitat del món i dels qui l'habitarem. La mortalitat, sovint amagada a la vida atrafegada de la vella ciutat, apareix ara com un fet nu i elemental de la nostra naturalesa.

S'ha llegit com mai, amb insòlita intensitat, en la darrera època, especialment als filòsofs estoics, a Marc Aureli o a Sèneca. «La intel·ligència lliure de passions és una ciutadella interior –ens diu l'emperador filòsof (*Meditacions* VIII, 48) enmig del confinament–. Perquè l'home no disposa de cap altre reducte més fortificat on refugiar-se i que més endavant sigui impossible d'expugnar. Per tant, el qui no se n'adona és un ignorant, però qui se n'adona i no s'hi refugia és un malaurat».

Quant de temps durarà aquesta transició de la vella a la nova ciutat, dels ciutadans de la ciutat vella als nous ciutadans de la ciutat nova? Només és un començament amb un final llunyà vetat a les generacions més provectes? El foc nou que farem estarà aviciat pels defectes del foc vell que ara estem apagant?

Aquestes són les preguntes que em faig en endreçar les notes que vaig prendre des de finals de febrer, quan ja ho vàiem a venir, fins a començaments de juliol de 2020, quan per primer cop va acabar el gran confinament que ens mantenia reclosos i sols en molts casos, com eremites al desert, a l'espera que el virus desaparegués.

Amb mig segle fent de periodista a l'esquena, mai no havia ensopegat amb una notícia d'aquesta envergadura, amb capacitat per transformar-ho tot, inclosa la pròpia vida. O liquidar-la. Una notícia paorosa que començà gairebé inadvertidament, de primer massa lluny perquè la por arribés fins aquí, però que anà creixent i acostant-se fins a convertir-se en una amenaça per a la vida de cadascun de nosaltres i pel planeta sencer.

Aquest és doncs un diari del confinament, però un diari de periodista, escrit tot al mateix lloc, Barcelona, tot i pensant en els efectes del virus des de les interioritats del propi confinament fins als últims confins del planeta. Mirant de no amagar-me ni encongir-me, encarant-lo sense defugir la vista. Una escriptura interior obligada per la més absoluta immobilitat, amb la paradoxa de què qui es veu forçat a adoptar-la no havia parat de moure's durant els 50 anys de carrera com a professional del periodisme. I ara faig d'enviat especial al voltant de la meva cambra, que mira d'entendre el present, no pot deixar d'evocar el passat, però sobre tot mira cap al futur, cap a la polis, la ciutat de tots, que hem de reconstruir.

I

Negre sobre gris

23 de febrer de 2020

Escric a la primera plana d'aquest quadern, de coberta negra com la por que ara fa córrer la passa. Corre fins i tot quan se li dona un nom que vol evitar les denominacions catastròfiques i disfressar la maledicció secular d'aquesta mena de malalties. Fugim de la plaga i li posem un nom complicat que serveixi per edulcorar la píndola misteriosa i necessàriament amarga: covid-19, coronavirus *disease* del 2019.

Obro *El quadern gris. Un dietari*, que comença justament amb la grip del 1918, una plaga letal, una pesta pandèmica. Tancada la universitat, el jove estudiant es queda a casa, al poble, i s'entreté amb l'escriptura. La grip de fa cent anys és la causa del dietari i de la peripècia que l'acompanya. La literatura sempre va de braçet amb la malaltia i la mort.

«Com que hi ha tanta grip», la frase inicial, és un dels tòpics més citats de Josep Pla i de la literatura catalana sencera. El seu *Quadern gris* és un llibre ple d'enterraments. La mort és a tot arreu en el dietari d'un home jove i ple de salut. En parla poc i discretament. És el motiu inicial del llibre i part del paisatge, però no una peça central de la construcció literària i autobiogràfica, tot i que la por arriba a tocar-lo de prop: tem pel seu germà Pere. Li arriba la brama dels morts que s'apilen a les Pompees Fúnebres de Barcelona. «La família ens hem hagut de partir per anar a tants enterraments», escriu el 18 d'octubre.

A hores d'ara a Wuhan, a Colognano o a l'Hotel Adeje de l'illa de Tenerife potser un altre jove com Pla comença també un dietari, uns amics s'expliquen històries per fer passar el temps o un

lletraferit aprofita l'aïllament per excavar en la metàfora de la malaltia contagiosa, aquest virus sempre latent que ens espera amagat per assaltar-nos per sorpresa.

Amb la mort es tanca la porta del temps. Enceto el quadern negre just quan fa setanta anys que s'obria la porta, la meva porta. Negre sobre gris, no per resseguir Pla, amb les seves divagacions d'estudiant desvagat, aquell 8 de març del 1918, en plena grip espanyola, sinó per fer-ne emblema del diarisme després d'haver-ne fet també del periodisme.

La por a morir, la literatura que ens ajuda a passar-la, el temps que mesura encara la nostra supervivència, i a la vegada adverteix i amenaça. Ja hi som tots, doncs. A partir d'avui, ens trobarem a la plana blanca. Aquest és el meu propòsit, que no sé si sabré mantenir ni fins quan ni com es mantindrà.

24 de febrer

Es diu aviat això de fer periodisme. Havent-ne fet durant cinquanta anys, encara són possibles els dubtes sobre què és exactament. Només s'esvaeixen fent-ne. Quan fas de periodista deixes de preguntar-te pel periodisme. L'interrogant sobre l'ofici no pertoca als soldats de trinxera, que són els periodistes autèntics, sinó als que es dediquen a parlar de periodisme a les escoles i universitats, als grans professionals quan fan conferències i darrerament als editors arruïnats amb les seves lamentacions. O potser també als jubilats, com és el cas.

Seguirà l'ofici, és clar que seguirà. Però mai no tornarà a enterar sota pilons d'or els qui en van fer un negoci de dimensions faraòniques ni tampoc els arruïnà d'una forma tan cruel i sense consol. Les fortunes guanyades i perdudes amb aquest ofici, sobretot en la seva etapa agònica, just en encetar el segle XXI, són pròpies d'un gran casino. Els editors de diaris i revistes mai més no tornaran a ser el que van ser, tot i que diaris i revistes puguin subsistir, cosa ben dubtosa.

Aquest és també un dels motius d'aquest dietari. Aquí ni es guanya ni es perd. Un veterà periodista s'arrisca només al fracàs

de la insignificança o del ridícul, qüestions que serà el lector qui les jutjarà. No s'hi perdrà res més. Fer periodisme, tot i que sigui en la seva expressió minimalista del comentari quotidià, i evitar la reflexió sobre el periodisme. Seguir fent periodisme per evitar la pregunta sobre el periodisme, necessàriament retrospectiva i nostàlgica. Memòria, la imprescindible. Nostàlgia, com menys millor i de cap mena si és possible.

Voldria que valguessin per a mi les últimes paraules dels *Essais* de Montaigne, que no són seves sinó d'Horaci –com tantes altres en un llibre tot ple de citacions sobretot clàssiques– i no són en prosa sinó en uns versos llatins de pregària al déu Apol·lo: «Fes que la meua vellesa no sigui envilidora i que pugui sempre seguir pessigant la meua lira».

25 de febrer

Caldria datar el moment en el qual prenem consciència de que existim. El part, no el naixement, és el fet a celebrar. I qui ho fa amb més intensitat i motiu és la dona que ha parit. No és l'aniversari de la criatura sinó d'un deslliurament i d'una vida nova de la qual ella serà responsable.

Tothom sol recordar la data del naixement, però ningú no pot recordar els dos únics aniversaris amb sentit: l'engendrament i la presa de consciència. Ens hi podem acostar, però serà difícil que en surti una data precisa.

Una certesa respecte al primer: era estiu, eren vacances, aquella parella jove, 30 anys tots dos, eren a un gran casalot a un poble de la comarca gironina de la Selva, no gaire lluny del Palafrugell de Josep Pla. Conec bé el lloc. De nen vaig dormir en alguna de les alcoves, dormitoris amb porta corredissa, i sospito que calgué ofegar els gemecs amorosos per no fer-se sentir per la resta de la família, abundosa, conservadora, amb molts pares, oncles i minyones. I una pura especulació de la memòria, que sempre troba suport i origen a la memòria de la memòria: potser va ser un glop d'aigua de mar, amarga i salada, beguda com una medecina i com un càstig, a una platja del Maresme, el moment del despertar a

l'existència, i després la son i el repòs, a un minúscul xalet blanc amb jardí escarransit prop del mar.

No, el dietari no hauria de ser rememoració. Prou. L'escriptura autobiogràfica no té el més mínim interès en si mateixa, tot i que a vegades, furtivament potser, la mà se me n'hi vagi. Però em cal situar el perquè d'aquest començament. Pla té 21 anys quan enceta el seu dietari. Jo vull començar-lo en fer-ne 70, i en lloc d'explicar la grisa vida de poble del jove inquiet i lletraferit que era Pla, pretenc mantenir una mirada quotidiana sobre el món, personal, encara que gens íntima, però a la vegada llegívola. Fer periodisme en un diari personal. Els fets, amb la companyia segura de la malaltia, la literatura i la mort, el temps taxat, el temps que potser ja s'acaba.

L'aniversari és sempre de la mare. És qui ha de recordar-lo. La de Josep Pla li fa una superba plata de crema, crema de Sant Josep, amb sucre en pols al damunt. És la protagonista d'una de les millors pàgines de la literatura catalana, i tot just és la primera del llibre. La meva ara faria 100 anys.

26 de febrer

Comèdia per sortir de la comèdia. Tot l'embolic que s'ha construït a l'escenari d'un teatre s'ha de resoldre primer de tot a l'escenari del teatre. Un cop resolt, potser podrà començar el camí dels fets, de la realitat, en direcció als carrers que hi ha a fora del teatre.

Catalunya i Espanya negocien, com ho feien Israel i Palestina a Camp David, Vietnam del Nord i els Estats Units a la conferència de París o la naixent nació algeriana i la República Francesa als acords d'Évian. Ho tenen molt ben estudiat, els guionistes: res millor que una negociació internacional, tractant-se de nacions diferents i separables. Cal també un mediador, com ho va ser Clinton entre Arafat i Rabin, o el Govern noruec en els preliminars dels acords d'Oslo, o fins i tot el centre de mediació suís Henry Dunant en la negociació amb ETA.

Aquesta és la fantasia gratificant que permet que el secessionisme català mantingui la flama encesa, amb la seva reivindicació

del dret a l'autodeterminació i de l'amnistia. Des de l'altra banda, tot es veu més aviat com una teràpia de grup, un teatre per a bojos, que permetrà potser aprovar els pressupostos tal com va permetre la investidura de Pedro Sánchez. Les concessions són prou importants, com s'encarrega de denunciar la dreta espanyola, obsessionada en no reconèixer l'obvietat, que es tracta d'un problema polític amb una necessària sortida política.

Les queixes de l'espanyolisme conservador són sensacionals. No és admissible una negociació bilateral, que posa en el mateix pla els dos governs, com si fossin els representants de dues nacions en conflicte, abocades a fer concessions una i altra. Ningú no acomboia millor la narrativa secessionista, que troba el confort en els seus escandalitzats esgarips.

Només quan els comedians comencin a perdre el suport del públic, fart de la repetició de tants trucs escenogràfics, aquest país començarà a retornar a la realitat, als fets, i al realisme polític a l'hora d'abordar-los. Sí, tornarem algun dia a tocar de peus a terra. Alguns no sabien, entre moltes coses, que, quan un Estat vol defensar-se, sempre pot defensar-se i aleshores sempre guanya, tal com ha explicat Antonio Scurati (*M. Il figlio del secolo*) a la seva història d'un Estat que no es va defensar.

Tan sols quan l'Estat deixa d'existir, com va succeir a Itàlia amb la Marxa sobre Roma, no cal aleshores ni tan sols la força per tombar-lo. Aquí la comèdia va amagar que no hi havia forces en aquesta banda i que l'Estat en canvi bé que existia, i tant si existia.

27 de febrer

La sinceritat memorialística és escadussera, però tractant-se de dirigents polítics, nul·la. Sobretot al nostre país. Les memòries, autobiografies i diaris polítics solen estar mal escrits i plens de retòrica buida i autocomplaent. No hi ha normalment gens d'ironia i el que més hi manca, sobretot, és la capacitat per fer-ne amb hom mateix. El resultat és d'una solemne vacuïtat, animada tan sols per les revenges amb els rivals polítics. Les memòries són

eines de venjances o fins i tot instruments per seguir intrigant i atacant l'adversari en les baralles polítiques encara obertes.

Les de l'Artur Mas, *Cap fred, cor calent*, que acaben de sortir i responen perfectament al que es podia esperar, es poden definir a més per un prefix: *auto-*. Que cal acompanyar amb indulgència, suficiència, compassió i satisfacció. La seva cursileria és indescriptible i inacabable. Tot plegat un autoretrat preparat, amb posa, com es fa davant de la càmera del fotògraf.

De tot allò que hauria d'explicar no en diu res, i diu massa i tergiversa allò que li interessa. Com a anàlisi, totalment nul·la. Aquest és un país petit, que ha estat empetit encara més per la classe dirigent més petita de la seva història. Petita i al damunt corrupta. Però això sí, sempre contenta d'haver-se conegut i d'anar pel món amb tanta murrieria com poca vergonya, lluint un inexplicable complex de superioritat.

28 de febrer

És una guerra. I com a tota guerra, no hi ha moralitat a cap de les dues bandes. Ni tan sols quan una d'elles s'identifica amb el mal absolut, com era el cas del nazisme. El mal sempre està repartit, tot i que les proporcions siguin finalment el que ens ha de dur a prendre partit, si volem prendre partit.

La guerra d'ara es lliura amb mitjans radicalment nous, de forma que la sang de les víctimes cau també al damunt dels qui no volen lliurar-la. Moviments de població, subministraments d'energia, d'aigua i d'aliments, atacs informàtics, devaluacions i sancions comercials i econòmiques són les noves armes que ho permeten.

Quan cal disparar, sempre es mira de fer-ho per mà interposada. No és estrany que floreixi el terrorisme, la denominació convencional moralitzant de la guerra asimètrica, sense regles. Tampoc és estrany que les guerres ja no tinguin dos bàndols. Solen tenir-ne tres com a mínim, i això les fa més difícils de comprendre i encara fa més difícil, si no impossible, trobar-hi la posició moral a defensar.

Com sempre ha succeït, hi ha dilemes morals sense solució. Els pacifistes del 1914 van haver de resoldre'ls el 1939. Ara cal veure com resollem els europeus els nostres dilemes morals sense perdre el que queda dels valors que hem situat al capdamunt dels nostres textos legals.

En diem valors europeus, però sense gaire fonament. La història europea ens diu el contrari. Són valors posteuropeus, de l'Europa que ja no vol seguir sent el continent de la guerra tal com ho ha estat durant mil·lennis. Com a màxim són valors europeus forjats en la lluita contra l'Europa de sempre, l'Europa del passat a la qual ara lentament, també inexorablement, sembla que tornem.

L'única sortida moral davant d'aquests nous conflictes és abandonar-ho tot, també el periodisme i la política, i dedicar-se a ajudar les víctimes. No serveix per a res, políticament s'entén, però serveix i ja és moltíssim per a la víctima concreta que gràcies al moralisme ha salvat la vida.

29 de febrer

L'antiterrorisme com a idea universal s'està esgotant. Els talibans firmen la pau amb els Estats Units a Doha, amb la presència del secretari d'Estat Mike Pompeo en representació de Donald Trump. Rússia acusa Turquia d'aliar-se amb grups terroristes a Síria, raó per la qual s'han produït uns atacs aeris tan letals per a l'exèrcit turc. Turquia havia acusat abans els Estats Units de donar suport a les guerrilles kurdes de Síria, desqualificades per terroristes. El tractament minimitzador que donen els mitjans conservadors a la violència de l'extrema dreta, tant als Estats Units com a Europa, acaba de reblar el clau.

La conclusió és òbvia i sinistra: només mereix la qualificació de terrorista la violència política que perjudica la pròpia causa. L'altra potser no és justificable, però bé demana que mirem cap a una altra banda. Així es tanca un cicle que va començar pròpiament l'11-S, quan els Estats Units van ser atacats per primera vegada a la història per un enemic nou i audaç.

La solidaritat mundial va ser immensa. L'OTAN va apel·lar, novetat absoluta, al seu article 5 mai estrenat que activa la defensa mútua, i a aquesta decisió es deu la presència europea a l'Afganistan, que encara segueix ara que s'acaba la guerra. Rússia també s'hi va apuntar, tot i que amb una clara visió estratègica, que li permetia tenir mans lliures per atacar els «seus» terroristes, els txetxens sobretot. També s'hi va apuntar la Xina, amb una visió estratègica similar: els seus terroristes haurien de ser els uigurs, la minoria musulmana del Xinjiang, ara objecte d'una brutal repressió de caràcter tecnològic, que inclou internaments en massa.

Fins i tot Aznar en va voler treure profit en eixamplar la seva política antiterrorista a tot el camp nacionalista. L'actual intransigència conservadora amb el diàleg polític ofert pel PSOE a l'independentisme és tributària d'aquella aposta inicial de Bush, amb la qual va simpatitzar immediatament Aznar. El cicle s'acaba però no sabem quant tardarà la dreta espanyola a adonar-se'n. Dreta espanyola i dreta catalana, tan diferents i tan ben sintonitzades. L'Artur Mas n'és el millor exemple, cosa que em porta a escriure sobre el seu llibre.

No és fàcil l'originalitat. Aconseguir-la pot portar a vegades a l'extravagància. Això és el que li passa a Artur Mas a les seves memòries, més aviat exercici de desmemòria i d'autocomplaença, impropis de qui ha estat el principal responsable de la dècada perduda de Catalunya. Adornat, això sí, per una aportació ben personal a la història catalana, un punt pretensiosa, consistent a convertir Catalunya en la solució al problema d'Espanya. I no en una solució qualsevol, sinó en la solució existencial i definitiva, en la qual rau l'autèntica dificultat d'una plenitud mancada.

Llegim-ho en les seves paraules: «Espanya només podrà ser una nació plena si Catalunya en deixa de formar part». Mas no ens diu quina és la seva idea de la nació plena, però la podem intuir, atenent a l'aire dels temps i els tòpics usuals del nacionalisme. Es tractaria, cal suposar, d'una nació homogènia en llengües, identitats i sentiments de pertinença. De manera que, segons aquesta visió essencialista de les nacions, eliminada la diferència, cadascú pot ser el que realment és i ser-ho de forma exclusiva: Espanya plenament espanyola i Catalunya plenament catalana.

La dificultat detectada per Mas, doncs, és que els espanyols han d'entendre el favor immens que els farà l'independentisme català en aconseguir la secessió, perquè serà, ja no a fi de bé, sinó pel seu bé, perquè puguin tenir la nació plena que no tenen ara. I encara més: de les seves paraules es dedueix que no és l'independentisme el problema, sinó el catalanisme, ara gairebé superat, d'aquells catalans que volen seguir mantenint la seva identitat, però dins d'Espanya: »El que impedeix la plenitud nacional d'Espanya és sobretot la tossuda i persistent voluntat del nostre país de voler ser nació i de comportar-se com a tal».

En síntesi: la nació inacabada que és Espanya es manté com a tal gràcies a la persistència dins seu d'uns catalans que volen preservar la seva identitat diferenciada, de manera que el dia que els catalans marxïn, arribarà la plenitud per a tots, per als espanyols de la nació única i per als catalans també de l'única nació. Segons Mas, això val també per a Euskadi, encara que no s'està d'afegir-hi, sempre amb el to de superioritat i de condescendència que el caracteritza, que «el que fa realment nosa a la unitat espanyola és Catalunya».

L'anàlisi de Mas significa una ruptura amb el gruix del pensament catalanista de tot un segle i la recuperació burgesa del pensament secessionista antiespanyol més clàssic, que fins fa una dècada era marginal i ultraminoritari. La sinergia entre democràcia espanyola i autogovern català, a la qual encara caldria afegir l'europeisme, situada en els fonaments de tot el que ha aconseguit el catalanisme fins ara, queda definitivament superada i fins i tot desautoritzada.

Més democràcia només pot significar el dret a l'autodeterminació i la independència, segons una nova equació que necessàriament destrueix Espanya i ho fa per dues bandes: per la segregació d'una part del territori tan notable pel seu pes demogràfic i econòmic, i per la proposta d'una Catalunya exclusivament catalana que se'n dedueix. L'independentisme d'Artur Mas proposa així a Espanya que s'autodestruïxi per tal de poder ser democràtica i li nega la possibilitat de ser autènticament democràtica si no es destrueix, voluntàriament, ella mateixa.

La idea de Mas inclou una visió històrica, contradictòria amb el millor de la historiografia catalana i, per tant, extravagant,

però és també la formulació d'una voluntat política que caldrà tenir en compte. «El gran fracàs d'Espanya com a nació i com a projecte és que hi hagi més de dos milions de votants independentistes a Catalunya», escriu. Si és difícil compartir que Espanya hagi fracassat com a nació i com a projecte, encara ho és més pensar que aquest fracàs rau en unes majories obtingudes en la darre-ra dècada, després de la crisi econòmica i financera més important des del 1929 i en un moment de canvi d'època en què s'han esquarterat molts sistemes polítics i ha avançat arreu el nacional-populisme.

Vendre internacionalment el dret a l'autodeterminació per a la regió espanyola més pròspera ha estat complicat, però encara ho és més intentar col·locar la idea que Espanya és un Estat fallit, tal com insinua clarament l'expresident Mas. Encaixa perfectament amb l'estratègia de persistir amb la continuació conflictiva del procés, en lloc d'entrar en una nova etapa d'entesa i de concentració en l'autogovern, perquè és l'única forma de mantenir viu l'objectiu de la independència.

Les forces conservadores espanyoles, tan hostils a la pluralitat nacional dins d'Espanya i gens disposades a contribuir a una nova entesa, haurien de pensar-s'ho bé. És notable i alarmant la seva coincidència de fons amb els conceptes nacionals d'Artur Mas, com ho és la seva culpabilització del catalanisme dialogant i aliè a la independència, que és realment el que ha construït la Catalunya real que tenim.

Les dues dretes, l'espanyola i la catalana, demostren una complementarietat preocupant, no tan sols en els seus conceptes nacionals, sinó en el rendiment que en treuen a les urnes. Artur Mas, sota l'aparença moderada i centrista, demostra amb el seu llibre la radicalitat d'un nacionalista ben digne de l'època turbulenta que estem vivint. I patint.

1 de març

No hi ha novetat, per molt que ens sorprengui. Pirandello ja ho deia a una entrevista a *La Tribuna di Roma* fa gairebé cent anys:

Mussolini fabrica la realitat, «una realitat italiana i feixista que no se sotmet a realitats alienes». La postmodernitat narrativa, la construcció dels relats polítics, els *frames*, la postveritat i les *fake news* ja hi eren aleshores: «Mussolini sap, com molt pocs, que la realitat radica únicament en el poder de l'home per a construir-la i que només es crea amb l'activitat de l'esperit».

Giacomo Matteotti, l'últim diputat socialista que planta cara al feixisme, encara no és un cadàver, però poc n'hi falta. Els esperits més il·lustrats d'Itàlia, Benedetto Croce, Giuseppe Ungaretti, com Pirandello, fan costat a l'obra de demolició moral que protagonitza Mussolini. Així ho explica Antonio Scurati a *M. Il figlio del secolo*, que evoca en tantes i tantes coses el que va passar la dècada següent a Espanya, amb una guerra civil que va afegir a la moral la demolició física del país.

No, no es repeteix. Però com a mínim il·lumina i ofereix semblances pertorbadores. Són les rimes de la història que va assenyalar Mark Twain. O dit a l'inrevés: si algun profit podem treure de la història és de les rimes que hi busquem els qui gosem utilitzar el passat per entendre el present. En resum, versificadors del passat i res més.

2 de març

Nou director de *La Vanguardia*. La figura del màxim responsable de les redaccions dels diaris fa anys que ha entrat en declivi. Té tota la lògica tractant-se d'un negoci en transformació. Als diaris digitals la figura del director no hi té el mateix pes ni la mateixa importància. L'època no demana grans figures intel·lectuals sinó organitzadors de la redacció que si pot ser no facin ombra als editors. L'orientació dels editorials, la línia, el pes del pensament i del debat intel·lectual són anacronismes, objectes passats de moda.

Jordi Juan, el nou director de can Godó, ho té prou clar i ho diu en el seu primer bitllet d'estrena en el càrrec: els periodistes no han d'adoctrinar ni parlar des del púlpit. Aquest era el retret que sovint se'ls feia, als grans directors de l'època ja periclitada. Jean Daniel, que acaba de morir a punt de fer 100 anys, n'és un exem-

ple. Un altre n'és André Fontaine, que Juan esmenta com a «exdirector de *Le Monde*», i que va morir el 2015, també a la noranta, després d'haver dirigit el seu diari des del 1985 fins al 1991. Tenien massa poder.

Els diaris, les redaccions i els directors han canviat molt en el mig segle darrer, el temps en què jo m'he dedicat a l'ofici. N'he conegut molts, de fora i de casa, alguns de molt a prop, i fins tot amb lligams d'amistat. A Catalunya, el darrer gran director ha estat Antonio Franco. Tot i que *La Vanguardia* ha tingut també directors notables, i amb idees pròpies, cosa excepcional, com Joan Tapia o Màrius Carol. A Madrid encara tenim una gran directora, Sol Gallego, gran personalment, i gran perquè pertany a la classe en extinció.

Miquel dels Sants Oliver i Agustí Calvet, *Gaziel*, són els referents d'aquí, els nostres clàssics de l'ofici, encara que massa llunyans ja i menyspreats per l'unanimitat periodística independentista, amb el raquitisme ideològic, cultural i fins i tot moral que pateix. La petja d'aquells dos grans intel·lectuals i periodistes és profunda i llarga, com ho és la del catalanisme cultural en el seu sentit més ampli. *La Vanguardia* encara en viu, afortunadament. Potser tots encara en vivim una mica.

A Madrid segueix viva tota una altra tradició, potser més escapçada per la guerra. El cabdillisme franquista va fer forat als diaris, sobretot amb Emilio Romero, amb perversa influència en tot el món periodístic de la Transició: servia com a oposició personalista perfectament domesticada i servil. Luis María Anson, Pedro J. Ramírez i Juan Luis Cebrián es van repartir després el protagonisme de la Transició, molt condicionats pel cabdillisme local cadascun al seu estil. La gran temptació d'aquesta mena de periodisme ha estat l'abús de poder i la venjança: el «se van a enterar» en el qual probablement han caigut tots, encara que alguns molt més que altres.

Durant el franquisme, Catalunya va ser gairebé una colònia periodística. Josep Pla era a l'exili interior de l'Empordà, refugiat a *Destino* després de fer de director en funcions de *La Vanguardia* unes poques setmanes a començaments del 1939 i de ser substituït per Luis de Galinsoga. Un seguit de directors del règim, forasters,

van tallar el bacallà a can Godó fins que l'Horacio Sáenz Guerrero va saber fer-se amb la direcció i tenir el paper adequat a la Transició, amb l'ajut inestimable de Jaume Arias, el millor de tota la seva generació, i el contacte crucial amb el món militar i diplomàtic de dins i de fora. La democràcia, en canvi, no va aconseguir que hi hagués un català dirigint un diari a Madrid. Hagués estat un acte de justícia poètica, probablement amb conseqüències benèfiques.

Ara, amb els diaris en declivi i el catalanisme en crisi, ja tindria tot un altre sentit, i segur que molt menys interès. L'Antonio Franco, en Miguel Ángel Bastenier, en Xavier Vidal Folch o jo mateix haguéssim pogut omplir aquesta mancança. Quan em va arribar a oïdes que Pasqual Maragall, després de guanyar les eleccions i formar el primer tripartit, anunciava als seus amics de Madrid que tindriem Estatut, Govern socialista i director català d'*El País*, tres en ratlla, em vaig adonar que probablement al final ens quedariem sense res. Potser ara és a l'abast de les noves generacions, dins de la normalitat, sense que tingui ja la mateixa càrrega històrica.

Està totalment superada aquella època en què la direcció del diari devorava la vida dels directors, tal com va escriure Jean Daniel al seu llibre *Avec Camus. Comment résister à l'air du temps*. Va morir fa deu dies i trobo l'exemplar dedicat, i subratllat, remenant entre els meus llibres. Una frase més, prou exacta d'adjectius, referida a la direcció de diaris: «És aquesta vida apassionant i frustrant, mobilitzadora i culpabilitzant, intensa i vana, urgent i efímera, la que Camus va estimar fugaçment com havia de fer també amb el teatre».

3 de març

Cada època i cada moment permeten, o fins i tot obliguen a certes persones, a fer lectures d'acompanyament, literatura per il·lustrar l'esperit dels temps. O per fer citacions cultes que adornin converses i articles. L'any passat va tocar *Notre-Dame de París*, de Victor Hugo. Ara toca *La pesta*, novel·la convertida ja en un clàssic. Això vol dir que no cal haver-la llegit per parlar-ne amb tota co-

moditat. Un antic director d'un diari madrileny assegura a la tertúlia matinal de TVE que tracta de la passa del còlera a Oran.

L'obra de Camus ha abandonat del tot la seva reclusió durant la guerra freda com a autor juvenil, dictada des de l'esquerra més dogmàtica, i no para de créixer en estima i en universalitat. A *La pesta* hi ha tots els ingredients que fan una gran novel·la d'idees filosòfiques i també teològiques, i en canvi l'escenari, els personatges i molts detalls de la vida de cada dia pertanyen a un món allunyat i estrany. No hi ha prefectures franceses al nord d'Àfrica des del 1962. No queden gairebé espanyols a Oran: a la novel·la o eren ballarins i cantants, se suposa que flamencs, o pertanyien als baixos fons. Tampoc existeix ja aquella societat blanca, catòlica i francesa amb vida pròpia, sense ni un sol àrab o un musulmà que vingués a fer nosa a la narració.

El canvi més important no és aquest, que afecta la descolonització. El món que ens descriu Camus és totalment masculí. Ho són els personatges. Ho és el punt de vista. Les dones o són parella, promeses i amants dels homes, o són mares i vídues. No tenen cap personalitat pròpia. Viuen per l'amor dels homes. Se les nota, sobretot, per l'absència. El tema de la separació amorosa, motiu fonamental en els exilis i els empresonaments durant l'ocupació nazi de França i essencial en la història que ens narra, s'explica de nou des del punt de vista estrictament masculí. És una història de solters forçats per la pesta, com a metàfora del mal, de la guerra i de l'ocupació estrangera.

Aquesta distància física, que provoca un estrany aïllament del món i de la realitat, fa un bon servei a la lectura contemporània. La ciutat colonial de l'Algèria francesa, ja desapareguda com a tal, pot ser una metròpoli qualsevol d'un país indeterminat, i permet per tant despullar de qualsevol context històric els problemes filosòfics i polítics que interessaven a Camus i que ens segueixen interessant a nosaltres. A *L'estranger*, escrit poc abans, la desconexió del protagonista respecte de la realitat, diguem-ne estranyament si es vol, forma part central de l'argument, perquè explica la banalitat de l'homicidi d'un àrab a la platja. (Recordem les dues frases del narrador protagonista i futur homicida just al començament de la novel·la: «Avui ha mort la mare. O potser va ser

ahir?».) De la notícia del crim, ben real, tal com la van explicar els diaris i va inspirar Camus, també en parla de passada a *La pesta*: «Grand [un dels personatges] havia assistit fins i tot a una escena curiosa amb l'estanquera. Enmig d'una animada conversa, ella es va referir a una detenció recent que havia fet soroll a Alger. Es tractava d'un jove dependent de comerç que havia matat un àrab en una platja». Aquest mort que surt tan de passada a *L'estranger*, doncs, és l'únic àrab al qual es fa referència a *La pesta*.

4 de març

Des de fa vint anys que les dretes guanyen les eleccions gràcies a la radicalització i a la mobilització del vot als extrems. Fins a Clinton, i abans Bush pare, es guanyaven arreu al centre. Era l'espai on es van moure tan bé Tony Blair, Gerhard Schröder i fins i tot Barack Obama, i una mica abans Felipe González. En el tombant del segle, els neocons o els assessors electorals com Karl Rove i ara més recentment Steve Bannon, han imposat l'escalada als extrems, amb uns resultats estremidors: Trump, Bolsonaro, Johnson, Modi...

La pregunta pertinent del moment actual és des d'on s'ha d'intentar aturar l'extremisme conservador, des d'un nou centrisme capaç de respondre a les demandes socials que mobilitzen el populisme o des d'una simètrica escalada radical cap a l'esquerra. Aquesta última hipòtesi ha fallat com a mínim dues vegades amb tota claredat: Bernie Sanders va donar la victòria a Donald Trump el 2016 i ara Jeremy Corbyn l'hi ha donat a Boris Johnson. Repetirà l'esquerra americana la jugada?

La candidatura de Biden, fluixa en tants aspectes, començant pel candidat, vol respondre a la pregunta amb l'organització d'una gran coalició centrista que haurà de cuidar els vots de l'esquerra. Per no perdre'ls en mans de l'abstenció, sobretot. Com sempre, ens hi juguem molt tots a les eleccions dels Estats Units, i fins i tot diria que amb cada elecció ens hi juguem més. Per molt que els nacionalpopulismes vulguin desglobalitzar i renacionalitzar, les interdependències són irreversibles.